

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

Quintus per eidentiam, descriptiones, hypotyposes. Capvt XIII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

Quintus per evidentiam, descriptiones,
hypotyposes.

CAPVT XIII.

Quoties vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratia, rem non simpliciter exponemus, sed cum coloribus expressam in tabula spectandam proponemus, ut nos depinxisse, non narrasse, lector spectasse non legisse videatur.

Id ita præstare poterimus, si prius ipsi totam rei naturam, omnesque circumstantias, ac veluti faciem animo lustremus. Deinde ita verbis ac figuris idoneis effragamus, ut quæ maximè fiat euidentis perspicuaque lectori. Hac virtute præcellunt cum omnes poætæ, tum præcipuè Homerus, quemadmodum suis indicabimus locis. Constat autem præcipuè descriptione rerum, temporum, locorum, & personarum.

Rei descriptione locupletabimus orationem, cum id quod fit, aut factum est, non summam, aut tenuiter exponemus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponemus, ut auditorem siue lectorem, iam extra se positum, velut in theatrum, auocet; hanc ab effingenda rerum imagine Græci vocant hypotyposim, etiam si vocabulum hoc commune est, quoties aliquid oculis subijcitur: Veluti si quis expugnatam ciuitatem dicat, cuncta nimirum in summa complectitur, quæcunque talis fortuna recipit. (vtat enim Quintiliani verbis.) At si aperias hæc, quæ verbo vno inclusa erant, apparebunt effusa per domos ac templa flammæ, & ruentium rectorum fragor, & ex diuersis clamoribus vnus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo complexu suorum coherentes, & infantium foeminarumque ploratus, malè vsque in illum diem seruati fato senes. Tum illa prophanorum factorumque direptio, effrentium prædas, repetentiumque discursus, & ante suum quisque prædonem catenati, & conata retinere infantem suum mater. Et sicubi maius lucrum est, pugna inter victores. Licet enim hæc omnia complectatur euersio, minus est tamen totum dicere, quam omnia. Hactenus Fabius, idem huius euidentiae citat exemplum hoc ex Cælio in Antonium. Namque ipsum offendunt temulentio sopore profligatum, totis præcordijs sterentem ructuosos spiritus geminare, præ-

clarasque contubernales ab omnibus spondis transuersas incubare, & reliquas circumiacere passim, quæ tamen examinatæ terrore, hostium aduentu percepto, excitare Antonium conabantur. Nomen in clamabant, frustra ceruicibus tollebant, blandius alia ad aurem inuocabat, vehementius etiam nonnulla feriebat. Quarum cum omnium vocem tactumque nosciteret, proximæ cuiusque collum amplexa petebat, nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat, sed semifomno sopore inter manus centurionum cubinistrumque iactabatur. Nihil, inquit Fabius, his nec credibilius fingi, nec vehementius exprobari, nec manifestius ostendi potest. Refert idem descriptionem conuiuij luxuriosi. Videbatur, inquit, videre alios intrantes, alios verò exeuntes, quosdam ex vino vacillantes, quosdam hesternâ potatione oscitantes. Humus erat immunda, lutulenta vino, coronis languidulis, & spinis cooperta piscium.

Addatur hic etiam descriptio Apronij ex lib. 3. in Verrem; Aspiciete iudices, vultum hominis, & aspectum; & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet, illis etiam spiritus Sreilianenses quos fuisse putetis cogitate, ac recordamini. Hic est Apronius, quem in provincia tota Verres, cum vndique nequissimos homines conquisisset, & cum ipse secum sui similes duxisset, non parum multos, nequitiâ, luxuria, audacia sui simillimum iudicauit. Itaque istos inter se per breui tempore, non res, non ratio, non commendatio aliqua, sed studiorum turpitudine similitudoque coniunxit. Verres mores improbos, impurosque nos. Fugite vobis, si potestis, aliquem, qui in omnibus istis rebus par ad omnium flagitiorum nefarias libidines esse possit. Is erat Apronius ille, qui, ut ipse non solum vita, sed etiam corpore, atque ore significat, immensa aliqua vorago est; aut gurges vitiorum, turpitudinumque omnium. Hunc in omnibus stupris, nunc in fauorum explicationibus, hunc in impuris conuiuijs principem adhibebat: tantamque habebat morum similitudo coniunctionem, atque concordiam, ut Apronius, qui alijs inhumanus, ac barbarus, isti vni commodus ac disertus videretur: ut, quem omnes odissent, neque videre velent, sine eo iste esse non posset: ut cum alijs ne conuiuijs quidem iisdem, quibus Apronius, hic iisdem etiâ poculis vteretur: postremo,

postremo, ut odor Apronij terribis oris & corporis, quem (ut aiunt) ne bestiae quidem ferre possent, vni isti suavis & iucundus videretur. Ille erat in tribunali proximus, in cubiculo focius, in conuiuio dominus; ac tum maxime cum accumbente Praetextato praetoris filio, in conuiuio saltare nudus coepit. Sed haec nos copiosissime libro vndecimo.

Sextus per digressionem.

CAPVT XIV.

Superioribus est affinis, quam Graeci *ὑπερβασις* appellant. Ea est, definitore Quintiliano, alicuius rei, sed ad vilitatem causae pertinentia, extra ordinem excurrans tractatio. Adhibetur autem vel laudandi gratia; qualis est apud M. Tullium pro L. Cornelio popularis illa virtutum Cn. Pompei commemoratio, in quam ille diuina orator, nam Fabij verbis utar, veluti nomine ipso ducis, cursus dicendi teneretur, abrupto quem inchoauerat sermone, diuertit: sicut vituperandi, aut ornandi, aut delectandi, aut praeparandi. Sumuntur autem ex iisdem sermone locis, quos modo retulimus, ab expositione rerum gestarum, à descriptione locorum, regionum, personarum; item à tractatione fabularum, apologorum. Praeterea à locis communibus, quoties amplificandae rei gratia, in gloriam, in luxuriam, libidinem, auaritiam, turpem amorem, tyrannidem, iram ac reliqua vitia dicimus, atque his, causa velut aliquantisper omissa, diutius immoramur: aut contra quoties frugalitatem, liberalitatem, continentiam, studia literarum, pietatem, taciturnitatem laudibus efferimus. Hi tantum momenti habent ad copiose dicendum, ut clari aliquot auctores eos ex professo tractauerint. *ὑπερβασις* appellant. Sunt & illi loci communes his non dissimiles, quoties libertatis commoda ponimus ante oculos, contra seruitutis incommoda; mutabilitatem fortunae, mortis aequam omnibus necessitatem, quantum valeat pecunia in rebus mortalium, vitae humanae breuitatem, atque id genus alia innumera describimus. Porro longius immorari licebit excursionibus, vel in initio dictionis; quas illa Herculis Gallici, apud Lucianum, & Lamiarum a Iud. Pottianum descriptio; vel in fine, quo iam fessus

recreetur auditor, quemadmodum in Georgico facit Virgilius. In medio, si quando digredi libebit, celerius eò redeundum, vnde digressus sis, nisi pars causae iam absoluta digressionis ansam praebet; veluti post narratam causam, quo ad securam argumentationem auditor reddatur alacrior, aut post probationem, siue omnino post locos in amoeniores, quo tedium subtilitatis discutatur; aut nisi res ipsa locos huiusmodi suapte sponte offerat, qui inuitent ad diutius immorandum.

Nota hanc amplificationem prudenter esse tractandam, nec temere, vbi multa & necessaria in proprijs argumentis suppetunt, ad alia digrediendum.

Septimus per gradationem.

CAPVT XV.

Est, ut, facinus est vincere ciuem Romanum, scelus verberare, necare; quid dicam in crucem tollere Verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest. Ad hoc genus pertinet & illud, cum congestis ordine quodam circumstantijs in contextu & cursu semper aliquid priore maius insequitur. Huius exemplum est in secunda Ciceronis Philippica de dormitu Anthonij. O rem non modo visu foedam, sed etiam auditu. Sic inter cœnam in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? In cœtu verò populi Romani negotium publicum gerens, Magister equitum, cui ructare turpe esset, is fructus esculentis, vinum redolentibus gremium suum & totum tribunal impleuit. Hic singulae voces incrementum habent. Etenim per se deforme fuerat, vel non in cœtu vomere, in cœtu etiam non populi, etiam non Romani, vel si nullum negotium gereret, vel si non publicum, vel si non magister equitum. Hæc si quis diuidat, ac circa singulos gradus immoretur, augebit quidem orationis copiam, tamen minus efficaciter amplificabit.

Octauus per comparationem.

CAPVT XVI.

Est comparatio vel fictio, vel exempli collatione. Fictio, quam *ὑπόθεσις* vocant, ut in prima parte exempli, quod modo retulimus